

Gebruik dagrustplaats door steenmarters

Dennis Lammertsma

Begin 1991 bemerkten de bewoners van een woonhuis in Berg en Dal, nabij Nijmegen, dat er geregeld een steenmarter in hun huis verbleef, die enige schade aan het rieten dak veroorzaakte. Omdat ze op de hoogte waren van het feit dat in Nijmegen onderzoek aan steenmarters werd gedaan, werd contact opgenomen met het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek te Arnhem.

De toegang tot de dagrustplaats van de marter was vanaf de grond goed te zien en de ligging van het huis maakte het mogelijk om in de tuin voor wat langere tijd een TV-camera met infraroodverlichting op te stellen. Zodoende was het mogelijk het gebruik van de dagrustplaats te onderzoeken.

Onderzoek

Bij het onderzoek in Nijmegen was al eerder vastgesteld dat gezenderde steenmarters, *Martes foina*, af en toe gebruik maken van dezelfde dagrustplaats, soms zelfs gelijktijdig. Eventueel medegebruik door ongezonderde dieren kon hierbij uiteraard niet worden waargenomen. De situatie in Berg en Dal bood de mogelijkheid om nu eens specifiek te kijken hoeveel steenmarters een dagrustplaats benutten en hoe de dieren zich daar bij eventuele ontmoetingen gedragen.

Aangezien de nachttactieve steenmarter gevoelig is voor veranderingen in zijn omgeving, dienden de video-opnamen te worden gemaakt met infrarood licht. Met de "time-lapse" recorder konden opnames van verscheidene nachten op één band worden ge-

zet. Behalve de ingang van de dagrustplaats werden ook datum en tijd opgenomen. Naast een aantal live-opnamen door Gerard Müskens en Sim Broekhuizen, werden vanaf 11 februari tot 5 juli 1991 opnamen met een "time-lapse" recorder (3 beelden per seconde) gemaakt, die later door mij zijn uitgewerkt.

Vier dieren

Van februari tot begin juli 1991 maakten vier marters gebruik van de bewuste dagrustplaats. Marter 1 was circa 68 cm lang. Dit dier had een spitse kop, gave oorranden en een vlek op de linkerhelft van de bef. Gezien de lengte en de vorm van de kop was het een volwassen vrouwtje. Marter 2 was circa 73 cm lang (met staart-

De ingang van de dagrustplaats voor (links) en na het plaatsen van een metalen kraag om beschadiging van het dak te voorkomen.

Foto's Gerard Müskens

Marter 2 verlaat de dagrustplaats.

Foto Joop van Osch/IBN.

pluim), had een stompe kop en was klaarblijkelijk een volwassen mannetje. Hij was verder herkenbaar aan een hap uit het linkeroor en een vlek op de uitloop van de bef op de linkerwang. Op 9 juli 1992 werd deze marter als verkeersslachtoffer dood aangetroffen op de Nijmeegse baan ter hoogte van het Sionshof op 2,8 kilometer van de dagrustplaats. Het bleek inderdaad een adult mannetje te zijn, met een lengte van 70,5 cm (zonder staartpluim). Marter 3 was ongeveer net zo groot als marter 2, maar had geen bruine vlekken in de witte bef. Waarschijnlijk was het eveneens een mannetje. Van marter 4 was het li-

chaam 45 cm lang (de staart kon niet goed worden gemeten), de kop was spits en de witte bef had een inkeping links bij de hals. Dit dier was vermoedelijk een vrouwtje.

Gebruik dagrustplaats

De dagrustplaats lag onder het dakbeschot op de eerste verdieping van het woonhuis. Terzijde van de toegang groeide een blauwe regen tegen de gevel op. Deze werd door de steenmarters gebruikt om naar de eerste verdieping te klimmen, om dan via een bloembak de toegang onder het rieten dak te bereiken.

Mannetje 2 bleek de vaste bewoner van de dagrustplaats te zijn. In februari echter bracht vrouwtje 1 er drie maal de dag door met mannetje 2. De dagrustplaats bleek overigens niet alleen te worden gebruikt om er overdag in te slapen, maar werd door beide dieren ook 's nachts benut om er gedurende korte tijd te rusten. Enkele malen brachten de dieren na terugkeer voedsel mee naar binnen, waaronder lijsterachtigen en brood. Na 24 februari werd vrouwtje 1 niet meer in de buurt van de dagrustplaats gesignaleerd.

In de nacht van 9 op 10 maart vertoende marterman 3 zich voor het eerst bij de dagrustplaats. Na enig gesnuffel ging hij naar binnen. Enkele minuten later vloog hij weer naar buiten en maakte zich snel uit de voeten. Vrijwel direct daarna kwam mannetje 2, die enige minuten voor marter 3 was gearriveerd, met zijn kop tevoorschijn om na enig rondspeuren weer naar binnen te gaan. Blijkbaar verdedigde hij "zijn" dagrustplaats tegen een ongewenste indringer.

In de nacht van 3 op 4 mei werd de dagrustplaats nog tweemaal bezocht door marterman 3. De eerste keer rook deze aan de ingang en ging daarna met zijn kop naar binnen. Hij leek daarbij ergens van te schrikken en deinsde achteruit. Na enig aarzelen ging hij toch naar binnen, om enkele minuten later weer te vertrekken. Bij zijn tweede bezoek die nacht was marter 2 in de dagrustplaats aanwezig. Na 8 minuten vertrok marterman 3 rustig en nam zelfs de tijd om nog even te "zekeren". Hij leek nu niet meer te worden verjaagd, zoals dat op 9 maart wel het geval leek te zijn geweest.

Verstoring

Op 16 maart werd er, terwijl marter 2 overdag binnen was, een metalen kraag om de toegang van de dagrustplaats geplaatst om het wegzakken en uittrekken van rietstengels uit het dak te voorkomen. Na het invallen van de duisternis vertrok marter 2 zoals gebruikelijk, zonder extra aandacht aan de kraag te schenken. Gedurende de nacht kwam hij echter verscheidene malen aan de kraag ruiken, om daarna weer te vertrekken. Tegen de ochtend herhaalde zich dit nogmaals, maar hij durfde blijkbaar niet meer naar binnen te gaan. De volgende vier nachten kwam hij steeds aan de kraag ruiken, maar ging niet verder dan tot zijn schouders naar binnen. De daaropvolgende nachten verscheen hij helemaal niet meer bij de dagrustplaats en leek het erop dat de verstoring definitief was.

In de nacht van 29 op 30 maart verscheen hij echter weer. Na enig gesnuffel en nerveus heen en weer geloop over de bloembak ging hij toch naar binnen, waarna hij de dagrustplaats weer frequent gebruikte tot 8 juni, de laatste keer dat hij er de dag doorbracht.

Laatste bezoek

In de nacht van 5 op 6 april verscheen voor het eerst martervrouw 4 bij de dagrustplaats. Zij snuffelde wat bij de ingang en vertrok weer. In de nacht van 24 op 25 april herhaalde dit zich. Drie nachten later verscheen ze weer. Na het snuffelen ging zij nu echter ook naar binnen. Nog eenmaal kwam dit wijfje terug: in de nacht van 18 op 19 juni. Zij had toen een ei in haar bek en ging daardoor met nogal wat moeite naar binnen: pas na twee pogingen lukte het haar om met het ei naar binnen te gaan. Tot 5 juli, het einde van de waarnemingsreeks, werd de dagrustplaats niet meer door marters bezocht.

Verschuivende leefgebieden

Uit de waarnemingen blijkt dat binnen het tijdsbestek van 5 maanden de dagrustplaats door verscheidene marters werd gebruikt en soms zelfs door een mannetje en een vrouwtje gelijktijdig, zoals al eerder in Nijmegen was geconstateerd. Dat mannetje 3 op 9 maart voor mannetje 2 uit de dagrustplaats vluchtte, wijst er niet alleen op dat er tussen volwassen mannetjes competitie bestaat in het gebruik van dagrustplaatsen, maar ook dat mannetjes af en toe elkaars leefgebieden binnendringen.

Waarom vrouwtje 4 aanvankelijk niet naar binnen ging, is onduidelijk, vooral omdat het al bijna zes weken geleden was dat de dagrustplaats door vrouwtje 1 voor het laatst werd bezocht. Weliswaar bleek uit het eerder verrichte onderzoek in Nijmegen dat de leefgebieden van vrouwtjes strikt gescheiden zijn en dat volwassen vrouwtjes nooit samen in dezelfde dagrustplaats verblijven, maar ze bleken ook zeer snel in de gaten te hebben wanneer een territorium niet meer bezet was. Het gedrag van wijfje 4 wijst er daarom op dat op 5 april de dagrustplaats nog wel in het leefgebied van vrouwtje 1 lag, maar dat op 27 april, toen ze wel naar binnen durfde te gaan, het leefgebied van vrouwtje 1 was verschoven of anderszins vacant was geraakt.

De onzekerheid over de precieze grenzen van de leefgebieden van de individuele dieren toont de beperking van het observeren van ongezonderde dieren aan. Het voordeel van dit onderzoek was dat de incidentele bezoeken

ken van "vreemde" marters juist wel konden worden geregistreerd.

In totaal maakten vier steenmarters van de dagrustplaats gebruik.

Foto Joop van Osch/IBN

D.R. Lammertsma, DLO Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Postbus 9201, 6800 HB Arnhem. Telefoon 085-452991.